

observant

ONAFHANKELIJK WEEKBLAD UNIVERSITEIT MAASTRICHT __JAARGANG 46 / 13 NOVEMBER 2025 / Nr 10

Hersenonderzoek:

“Door onze meest geavanceerde scanner op te offeren, kunnen we hopelijk de vervanging van de andere twee veiligstellen”

P. 6-7

Illustratie: Freepik/Simone Golob

Tanslezing primatoloog

Carel van Schaik:

.....
Zit oorlog voeren in onze genen?
Of is dat veel te kort door de bocht?

P. 5

Column

Wim Groot:

.....
“Het besluit om de samenwerking met de Hebrew University te stoppen lijkt vooral ingegeven door angst voor pro-Palestijnse activisten”

P. 3

Meldpunt goed verhuurderschap:

.....
Studenten melden vooral intimidatie door huurbaas bij gemeente

P. 8

redactioneel

Het bureau

“We hebben wat mails gekregen die ik met je wil bespreken, even kijken of we er iets mee kunnen”, zegt collega Deborah Blekkenhorst na de maandagochtendvergadering. Ze opent de algemene *Observant*-inbox die ze dagelijks bijhoudt. Veel spam, natuurlijk, en daartussen een handvol mails over boeken, lezingen, een nieuw bedrijf voor studenten, een evenement. We gaan er snel doorheen: dit niet, dat wel, twijfelachtig (eerst meer informatie vragen).

Die inbox is leeg, maar als ik met een schuin oog naar mijn tafel kijk, zie ik een bijna dichtgegroeid bureau met geeltjes en andere papieren met handgeschreven krabbels over mogelijke onderwerpen: “nieuw hooglerarenbeleid”, “University College Venlo”, “taaleisen aan docenten”, “teen-nagels”, “illegale huurcontracten”, “kwetsbaarheid van de docent” (een wel erg vergeeld briefje), “het leed dat student-evaluaties heet”, “erkennen en waarderen”. Er is veel gedoe over dat laatste, horen we. Het programma, bedoeld om een cultuurverandering tot stand te brengen door wetenschappers te laten groeien in dat waar ze goed in zijn – onderwijs of bijvoorbeeld leiderschap – zou volgens bronnen alleen maar tot (meer) bureaucratie, werkdruk en wantrouwen leiden. We gaan erachteraan.

Die teennagels, zult u denken, waar gaat dát over? Het zou een mooi onderwerp kunnen zijn voor onze serie *Terug in de tijd* waarvoor we in de *Observant*-archieven duiken. Al sinds 1986 is er allerlei lichaamsmateriaal verzameld binnen de Nederlandse Cohort Studie naar voeding en kanker, waaronder dus teennagels. Die liggen in een UM-gebouw opgeslagen, wel bijna 100 duizend stuks. Zijn ze van zo'n grote wetenschappelijke waarde? Waarom zou je ze bewaren? Vragen die nog beantwoord worden – de afspraak met de 'projectleider' moet nog gemaakt worden.

Er zijn weer wat geeltjes bijgekomen deze week, met dank aan onze redactieraad die bij elkaar kwam om de laatste *Observant*-uitgaves te bespreken. Zo'n vergadering is altijd een bron van onderwerpen. “Defensie”, over de investeringen van het ministerie in onderwijs en onderzoek - doet de UM daaraan mee? Of wat te denken van het beleid van de ene faculteit om 'kleine' masters te sluiten en van de andere om gewoon door te gaan (ook al trekt een studie maar vijf of tien studenten). De gemeenteraadsverkiezingen komen eraan in 2026: “Leuk om iets mee te doen”, opperde een van de redactieraadsleden. En vijftig jaar UM natuurlijk. “Zijn jullie daar al mee bezig? Heb het dan ook maar eens over het PGO, want is dat nog wel van deze tijd?” klonk het. Regelmatig krijg ik van mensen (die de universiteitswereld niet kennen) de vraag wat mijn beroep eigenlijk inhoudt. “Interessant, een universiteitsblad”, hoor ik ze zeggen. Vaak ietwat argwanend gevolgd door: “Maar is er dan zoveel om over te schrijven?” Ik probeer het uit te leggen: dat we naast wetenschappelijk onderzoek ook over het studentenleven en bestuurlijke zaken schrijven, en ja, dat heel veel thema's de revue passeren. Maar het blijft voor de ander waarschijnlijk onbegrijpbaar.

Ik heb een oplossing. Ik heb een foto gemaakt van mijn bureau, scherp gesteld op alle geeltjes, printjes en opengeslagen agenda.

Soms zegt een beeld zoveel meer dan woorden.

Wendy Degens

De hoofdredacteur geeft een kijkje achter de schermen van de redactie

serie terug in de tijd

De hobbelige weg van het antirookvaccin loopt uiteindelijk dood

Foto: Pixabay

2002–2014

Een spuitje dat verstokte rokers eindelijk van hun verslaving kan afhelpen. Het klinkt als de ideale oplossing voor het rookprobleem. Niet vreemd dus dat het Maastrichtse onderzoek naar een antirookvaccin aan het begin van deze eeuw volop in de belangstelling staat.

“Het idee is briljant”, vertelt Onno van Schayck, hoogleraar preventieve geneeskunde aan de faculteit Health, Medicine and Life Sciences (FHML), in 2002 aan *Observant*. Een vaccin dat de aanmaak stimuleert van eiwitten die zich aan nicotinemoleculen binden, waardoor deze te groot worden om in de hersenen te belanden en daar dopamine te laten vrijkomen. Het gevolg: geen bevredigend gevoel meer na een teug van een sigaret, wat stoppen met roken makkelijker moet maken.

De Amerikaanse farmaceut Nabi werkt er al een tijd aan, experimenten bij ratten en cavia's waren succesvol. Voor de volgende stap, proeven bij mensen, klopt het bedrijf aan in Maastricht.

De universiteit heeft immers een goede reputatie als het gaat om onderzoek naar stoppen met roken. Begin 2003 start de zoektocht naar proefpersonen.

Dat blijft niet onopgemerkt. Onder meer het *NOS Journaal*, *CNN* en de Duitse televisie hangen aan de lijn bij onderzoeksinstituut Extra (inmiddels opgegaan in CAPHRI). Onverdeeld blij met die aandacht is onderzoeksleider Van Schayck niet, geeft hij toe in *Observant*: het helpt niet als de verwachtingen te hoog worden. Desondanks blijven media in daaropvolgende jaren de voortgang van het onderzoek aandachtig volgen, van het *AD* en *De Telegraaf* tot de *Volkskrant*.

En zo is de weg vol hobbels en tegenslagen – die bij veel studies achter de schermen wordt afgelegd – voor de ogen van het publiek te volgen. Al direct dreigt het onderzoek vast te lopen door een gebrek aan proefpersonen. De dertig plekken voor rokers – die gedurende 38 weken móéten blijven roken, omwille van de betrouwbaarheid – zijn zo gevuld, maar niet- en ex-rokers, nodig als niet-rokende controlegroep, blijken minder happig op de injecties. Na de stroeve start volgen in 2005 de eerste positieve resul-

taten: het vaccin maakt, zoals gehoopt, antistoffen tegen nicotine aan, terwijl er nauwelijks bijwerkingen zijn. Maar dat wil nog niet zeggen dat het ook daadwerkelijk helpt met stoppen. Het vaccin neemt immers alleen de bevrediging van een sigaret weg, niet het verlangen ernaar. De volgende stap is het begeleiden – met gesprekken en antirookpillen – van zo'n zeshonderd rokers die graag willen afkicken, waarvan de helft ingeënt wordt.

Ook wordt onderzocht wat precies in de hersenen gebeurt en denkt men na over ethische gevolgen. Want wat te denken van ouders die hun kinderen preventief zouden willen inenten, of tabaksfabrikanten die gaan adverteren met het feit dat verslaving makkelijker te overwinnen is? Intussen verandert het onderzoek in een race tegen de klok. Een Zwitserse en een Engelse farmaceut hebben afzonderlijk vergelijkbare middelen ontworpen en hopen het eerder op de markt te brengen. Maar Maastricht ligt voor, stelt Van Schayck in 2005 tegenover *Observant*. “Ik verwacht dat ons vaccin over twee à vier jaar in de handel is.”

Het loopt anders. Eind 2007 komt het onderzoek stil te liggen. De kredietcrisis is inmiddels in volle gang en de Amerikaanse opdrachtgever Nabi verkeert in financieel zwaar weer. Pas in 2009 wordt de studie hervat.

“Ik verwacht dat ons vaccin over twee à vier jaar in de handel is”

Die loopt uit op een teleurstelling. In 2014, twaalf jaar na de eerste veelbelovende berichten, blijkt dat het vaccin geen meerwaarde heeft. Van de ingeënte rokers stopten er niet meer dan de proefpersonen die een placebo kregen. Farmaceut Nabi, inmiddels overgenomen door een ander bedrijf, geeft er de brui aan en ook de concurrerende vaccins floppen.

“Het heeft veel energie en tijd gekost, we verwachtten er een hoop van, (...) maar goed, het is nu eenmaal inherent aan onderzoek dat je niet weet wat eruit komt”, reageert Van Schayck nuchter.

Dennis Vaendel

Dit is een serie over 50 jaar UM. Op 11 september 1975 gaf de Tweede Kamer unaniem het officiële startsein voor de Rijksuniversiteit Limburg in Maastricht. We duiken in onze eigen archieven: welke opzienbarende, grappige, belangrijke of wonderlijke nieuwsjes komen we tegen? 1

UM verwijdert drie jaar oud bericht van website

Foutieve cijfers ingezet in strijd tegen overgewicht

De Universiteit Maastricht heeft een drie jaar oud bericht over de maatschappelijke kosten van overgewicht en obesitas van haar website verwijderd. Daarin stond ten onrechte dat die kosten jaarlijks 79 miljard euro bedragen, meldt televisieprogramma Zembla deze week.

In de begin 2022 gepubliceerde Maastrichtse studie komt het bedrag van 79 miljard euro helemaal niet voor. Wèl schreven de onderzoekers, onder wie Silvia Evers en Mickaël Hiligsmann van de FHML en Karen Freijer van het Partnerschap Overgewicht Nederland (PON), dat overgewicht en obesitas de samenleving jaarlijks zo'n 11.500 euro per persoon kosten. Maar, waarschuwen ze, vanwege de kleine onderzoeksgroep en het relatief hoge aantal vrouwen daarin "is het niet mogelijk de uitkomsten naar de hele Nederlandse bevolking te generaliseren".

Precies dat deed het PON, waar co-auteur Freijer nota bene sinds 2019 manager is, destijds in een persbericht echter wel. Hoe dat zijn weg naar de website van de UM vond, is moeilijk te achterhalen, zegt woordvoerder Mark van der Linde desgevraagd. Berichten over onderzoek van consortia of stichtingen waarbij Maastrichtse onderzoekers betrokken zijn, worden wel vaker gewoon overgenomen, stelt hij. Ook kunnen bijvoorbeeld vakgroepen en instituten zelf berichten plaatsen. Hoe dan ook "had dit bericht er niet op moeten staan. Naar aanleiding van vragen van Zembla hebben we het verwijderd".

Saillant detail is dat Evers en Hiligsmann eerder dit jaar hun handtekening onder een manifest over de bestrijding van overgewicht en obesitas zetten. In dat document, dat in mei aan de staatssecretaris van Volksgezondheid werd aangeboden, wordt de gewraakte claim van 79 miljard euro toch weer als feit gepresenteerd. Hebben de twee, die beter konden weten, die tekst ongelezen getekend? Beiden zijn benaderd voor een reactie, Hiligsmann is afwezig, bij Evers en het secretariaat van haar onderzoeksinstituut CAPHRI kreeg *Observant* voor het ter perse gaan van deze editie geen gehoor. Ook de niet bij het oorspronkelijke onderzoek betrokken UM-hoogleraar gezondheidsecono-

Foto: Shutterstock

mie Wim Groot ondertekende het manifest. Hij zegt desgevraagd dat hij destijds niet van de foutieve extrapolatie op de hoogte was. "Het is natuurlijk een fout", beaamt hij. "Maar voor het betoog in het manifest is het niet van heel erg groot belang. Of het nu 79 of 25 miljard is, overgewicht is een probleem en we moeten meer doen aan de behandeling en preventie ervan."

Woensdagochtend maakte het PON bekend zich te distantiëren van het (mede door

Freijer ondertekende) manifest, onder meer omdat het bedrag van 79 miljard euro daarin aangehaald wordt. "Dit ging om een bedrag uit economisch onderzoek dat niet geëxtrapoleerd had mogen worden en in het manifest en onze communicatie opgenomen had mogen worden." Op hoe die extrapolatie tot stand kwam, gaat de verklaring niet in.

Peter Doorakkers

Eerdere berichten zorgden voor verwarring

Lokaal Overleg wil betere communicatie over 'betaald parkeren'

Het nieuwe mobiliteitsbeleid - naar het werk met auto, fiets, openbaar vervoer - ligt gevoelig, klonk het in het Lokaal Overleg (de verzamelde vakbonden en het college van bestuur) afgelopen woensdag. En daarom is het zaak dat de universiteit daar beter over communiceert, beklemtoonden de leden.

De uitgangspunten staan vast, maar de precieze regelingen zijn nog onderwerp van gesprek. Wat zijn die uitgangspunten? Fietzers krijgen straks een kilometervergoeding, automobilisten ook, maar ze moeten gaan betalen voor een parkeerplaats. Hoeveel is nog niet bekend. Maar hoe verder je van de universiteit af woont, hoe lager het parkeertarief.

Op dit moment sleutelt de universiteit aan de verdere uitwerking van het plan dat over een dik jaar, januari 2027, in moet gaan. Komende december staat als eerste de woonwerkregeling (later volgen het parkeerbeleid en de fietsvergoeding) op de agenda van het LO.

De communicatie over dit beleid tot nu toe verdient verre van de schoonheidsprijs, vindt het LO. Een bericht op UMPLOYEE begin september zorgde voor verwarring. Hoewel de oplettende lezer kan lezen dat nog niet alles vaststaat en de precieze regelingen nog ontwikkeld moet worden, lezen veel mensen "alsof het er al door is", klonk het. "Het lijkt alsof het Lokaal Overleg het er al mee eens is." Ook een artikel in *Observant*, dat een dag na

het UMPLOYEEbericht verscheen, suggereerde dat omdat de projectleider daarin liet weten dat hij het mobiliteitsplan door de medezeggenschap had geloodst. Ten onrechte. Zowel het LO als de universiteitsraad laten weten dat ze nog nergens 'ja' tegen hebben gezegd. Collegevoorzitter Rianne Letschert beloofde meer op de communicatie te gaan letten. De suggestie van Mark Govers (vakbond AC/FBZ) om voortaan een bericht voorafgaande aan publicatie op UMPLOYEE voor te leggen aan de instantie die erin wordt genoemd - lees het LO - zegde ze toe onder één voorwaarde: "Ik wil niet met vijftien mensen overleggen, er moet één vertegenwoordiger zijn."

Riki Janssen

Schuldig, want lid van de groep

“

Het klonk niet alsof het voortkwam uit een rotsvaste morele overtuiging wat de voorzitter van de Mensenrechtencommissie van de Universiteit Maastricht vorige week in *Observant* zei: "(...) het is jammer dat we moesten adviseren om het uitwisselingsprogramma [met de Hebrew University of Jerusalem] te beëindigen". Want, zo voegde hij eraan toe, de Israëlische vakgroep psychologie waarmee werd samengewerkt, was actief in het protest tegen de oorlog in Gaza, de voorzitter van de vakgroep doet onderzoek hoe je groepen kunt verzoenen en de vakgroep is niet betrokken bij het opleiden van militairen. Helaas moeten de goeden onder de kwaden lijden. Omdat medewerkers van de Hebrew University betrokken zijn bij het opleiden van militairen moet de hele universiteit worden uitgesloten van samenwerking. Het uitsluiten van onschuldige mensen omdat ze tot een bepaalde groep behoren, noemen we discriminatie. Sinds vorige week is discriminatie door de UM gelegitimeerd, want het college van bestuur heeft het advies van de Mensenrechtencommissie overgenomen. Een Mensenrechtencommissie die adviseert om te discrimineren is, om de woorden van de voorzitter te gebruiken, "jammer". Het is ook een teken van een gebrekkelijk moreel besef.

Het is niet te hopen dat deze argumentatie normaal gaat worden, want dan is het hek van de dam. In mijn vakgroep werkte ooit iemand die zich schuldig maakte aan seksueel grensoverschrijdend gedrag. Moet ik ook worden gestraft voor zijn misdrijven? Wordt schuldig, want lid van de groep, de norm aan de UM?

Het besluit van het CvB om de banden met de Hebrew University te verbreken lijkt niet bedoeld om een positieve bijdrage te leveren aan het beëindigen van de oorlog in Gaza. Elke mogelijkheid voor een gesprek wordt erdoor afgekap. Het versterkt geenszins de positie van de afdeling waarmee werd samengewerkt en die kritisch is over de oorlog. Het heeft, kortom, een averechts effect.

Het was waarschijnlijk ook helemaal niet de bedoeling om een bijdrage te leveren aan het beëindigen van de oorlog. Het advies en het besluit om de samenwerking met de Hebrew University te stoppen lijken vooral ingegeven door de angst voor pro-Palestijns activisten. De conclusie stond al vast, alleen de argumenten moesten nog worden gevonden. Het is triest dat geweld en intimidatie door een aantal releshoppers de morele afwegingen van de universiteit bepalen. Een volk dat voor tirannen zwicht...

”

Wim Groot,
hoogleraar gezondheidseconomie en
hoogleraar evidence based education

serie zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder

Maja Henigman
(1999, Ljubljana, Slovenië)

\ Eerstejaars psychologie

\ Burgerlijke staat:
relatie van 3,5 jaar

\ Woont in:
Maastricht

Foto: Joey Roberts

“
Als ik in het Sloveens liedjes schrijf,
komt het meer vanuit mijn hart
”

Psychologie of rechten? Psychologie, absoluut. Dit is mijn tweede bachelor, ik heb hiervoor rechten gestudeerd in Slovenië. Iedereen zei vroeger altijd dat ik advocaat moest worden. Ik kan goed praten, deed graag mee aan discussies in de klas en ik hield van geschiedenis en politiek. Totdat ik zo'n twee jaar lang werd gepest en buitengesloten door mijn klasgenoten. Dat heeft me enorm gevormd. De gevolgen waren niet meteen zichtbaar, maar tegen de het einde van de basisschool merkte ik dat ik steeds vaker angstig was in sociale situaties. Omdat het niet werd behandeld en niemand echt begreep wat er aan de hand was, groeide die angst langzaam. In het eerste jaar van mijn studie, vooral tijdens corona, kwam alles samen. Ik ging door een moeilijke periode van depressie, beëindigde een belangrijke romantische relatie en mijn oma, met wie ik een heel goede band had, overleed. Ik had het gevoel dat ik mijn leven helemaal opnieuw moest opbouwen, dat ik een totaal nieuwe richting moest inslaan. Ik werd niet gelukkig van rechten, toen ik na mijn studie bij verschillende advocatenkantoren aan de slag ging, voelde ik me onvervuld. Daarom ben ik nooit een master rechten gaan doen. In Slovenië neemt bijna niemand een tussenjaar, maar het zou mij echt hebben geholpen. Als ik de tijd had genomen om even te pauzeren en rustig adem te halen, denk ik dat ik mijn weg naar psychologie veel eerder had gevonden.

Eerste optreden ooit? Dat moet een dansoptreden zijn geweest, ik dans al vanaf de dag dat ik kon lopen. Ik heb jazzballet en tapdansen gedaan – optredens, maar ook wedstrijden. Ik speelde ook piano en trad op in de muziekschool. Op de middelbare school ben ik met dansen opgehouden zodat ik me meer kon richten op het zingen. Daar heb ik geen spijt van, ik heb net mijn eerste EP als singer/songwriter uitgebracht. Het heet *Maja's 4 Seasons*, het zijn vier liedjes die passen bij een seizoen. Maar dans zal altijd een belangrijk deel van me blijven, het heeft me

gevormd als artiest. En wie weet, misschien doe ik er iets mee voor mijn debuutalbum.

Liedjes schrijven in het Engels of het Sloveens? Het Sloveens, daarin kan ik meer vanuit het hart schrijven. Ik werk samen met mijn vriend, hij is muziekproducent en songwriter. We hebben elkaar leren kennen toen hij een cover van mij hoorde en contact opnam voor een samenwerking. Van het een kwam het ander. Twee jaar geleden heb ik al een single uitgebracht, dat was meer zijn verhaal, zijn lied. De nummers op de nieuwe EP zijn gebaseerd op dingen die ik heb meegemaakt. De eerste twee liedjes zijn wat zwaarder, meer ballades. Dat ligt me goed, ik raak eerder geïnspireerd door heftige emoties. Maar om mezelf uit te dagen, heb ik ook twee luchtigere *upbeat* nummers geschreven, die komen in de winter en de lente uit.

Ik voel me Sloveens wanneer ik... in Maastricht over straat loop terwijl ik een spraakbericht inspreek. Niemand verstaat me hier, ik kan in alle privacy roddelen over mensen die naast me staan, haha.

Droomreis? Ik ben nieuwsgierig naar ieder ander land dat ver weg is en een heel andere cultuur heeft. Ik wil er niet alleen maar de toerist uithangen. Dan heb je foto's van alle hoogtepunten op Instagram staan, maar heb je nog niets over het land of de cultuur geleerd. Ik zou ergens langer willen blijven en via muziek of bijvoorbeeld een spirituele gemeenschap contact met mensen willen opbouwen.

Wat zoek je in een partner? Rust – ik ben zelf nogal neurotisch en altijd bezig. Het is fijn als mijn vriend me dan kan kalmeren en gewoon wat meer *chill* is. Ik wil iemand die een

compromis kan sluiten, zodat het een eerlijke relatie is. En ik wil dat iemand een passie heeft. Ik ken mensen die nergens echt enthousiast over zijn, heel saai vind ik dat. Gelukkig heeft mijn vriend al deze eigenschappen.

Ik vind het makkelijk om vrienden te maken. Ja en nee. Ik ben vrij gevoelig voor de energie van andere mensen en pik een negatieve *vibe* vaak heel snel op, misschien soms iets té snel. In therapie heb ik technieken geleerd die me helpen om in sociale situaties objectiever te blijven, zodat ik niet alles zo letterlijk of persoonlijk neem. Tegelijkertijd zie ik die gevoeligheid ook als een van mijn sterke kanten. Daardoor kan ik mensen echt begrijpen en me in hen inleven. Met mensen met wie het wel klikt, heb ik mooie vriendschappen opgebouwd, waarin we elkaar volledig vertrouwen en steunen.

Mijn zus en ik zijn twee handen op één buik. Mijn zusje is acht jaar jonger dan ik. Toen ze klein was, deed ze me in alles na. Ging ik op dansen, dan wilde zij dat ook. Ergens heel lief, maar ik vond het ook irritant. Vanwege het leeftijdsverschil was ik vroeger best bazig, op een gegeven moment pikte ze dat niet meer haha. Nu zien we elkaar niet zoveel, zij zit in het derde jaar van de middelbare school en heeft het ook druk, maar als een van ons ergens mee zit, kunnen we altijd bij elkaar terecht.

Het boek dat ik steeds opnieuw herlees. Ik herlees boeken zelden. Films en series kijk ik wel opnieuw, maar als ik een boek uit heb, is het klaar. Ik zou wel nog eens de klassiekers willen lezen, die we op school met de klas lizen. Boeken van Sloveense auteurs of het werk van Shakespeare. Die heb ik toen niet echt goed meegekregen.

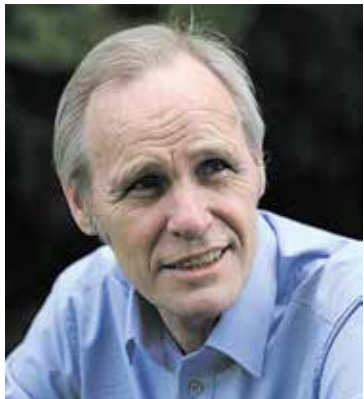
Over tien jaar... ben ik psycholoog. Ik ben erg geïnteresseerd in verslaving, maar ik ben natuurlijk pas net met mijn studie begonnen, dus wie weet wat er nog komt. Misschien kan ik rechten en psychologie combineren, in ons derde jaar hebben we daar de mogelijkheid toe. Ik hoop dat ik nog meer albums kan uitbrengen en de tijd heb om op te treden, maar ik zal altijd muziek met psychologie blijven combineren. Muziek is mijn energiebron en mijn therapie, met psychologie kan ik anderen helpen.

Cleo Freriks

Hier verschijnt wekelijks een portret van een student of medewerker

Primatoloog Carel van Schaik houdt Tanslezing over waarom de mens ten strijde trekt

“Ademen, eten: dat móet; oorlog voeren niet”

Carel van Schaik Foto: archief CvS

Oorlog zit de mens in de genen, is een populaire opvatting: ‘Kijk maar naar de geschiedenis.’ Carel van Schaik, hoogleraar-directeur van het Antropologisch Instituut van de Universiteit van Zürich deed dat. Hij trekt een heel andere conclusie, waarover hij op 17 november in Maastricht spreekt tijdens de jaarlijkse Tanslezing.

“Oorlog is, in enigerlei vorm, met de eerste mensen op aarde verschenen. Vanaf het allereerste begin van onze geschiedenis vroeg niemand of oorlog wel moreel gerechtvaardigd was; het was gewoon een gegeven, zoals droogte of ziekte.” Was getekend, Barack Obama. De toenmalige Amerikaanse president zei dit toen hij in 2009 de Nobelprijs voor de Vrede in ontvangst nam. Obama verwoordde een populaire opvatting, schrijft primatoloog Carel van Schaik in het recente *Waarom mensen vrede willen maar oorlog voeren* (Uitgeverij Balans, ISBN 978 94 63824 23 1). Namelijk dat oorlog voeren ingebakken zit in de mens en er dus, hoe erg dat ook is, ‘er nou eenmaal bij hoort’. Lang was ook hij die opvatting toegedaan, zegt de in Zwitserland werkzame hoogleraar in een interview via Teams. Tot hij met historicus Kai Michel en archeoloog Harald Meller aan dat boek begon te werken. In die geschiedenis van *homo sapiens*, de zo’n 300.000 jaar geleden ten tonele verschenen moderne mens, houden ze argumenten voor het idee dat die gemaakt is voor oorlog tegen het licht. En dat deed Van Schaik van mening veranderen.

Geen massagraven

“Neem mijn eigen vakgebied”, begint hij. “Chimpansees zijn buiten de mens de enige primaten [mensapen] die in groepen soortgenoten aanvallen. Lang dachten we: als die apensoort, die genetisch het meest aan ons verwant is, dat doet, dan zal zulk geweld ook bij ons wel ingebakken zitten.” Maar inmiddels heeft ook het onderzoek naar bonobo’s een hoge vlucht genomen. Die soort lijkt genetisch gezien zeer sterk op zowel mensen als chimpansees. En wat blijkt? “Bonobo’s vallen zelden soortgenoten aan.” In de genen, met andere woorden, gaan we de oorzaak van de menselijke oorlogszucht niet vinden. “We moeten ademen en eten – oorlog voeren hoeft niet.”

Bovendien, zegt Van Schaik, wordt bij onderzoek naar geweld tussen mensen vaak alleen naar het staartje van de menselijke ontwikkeling gekeken: de laatste 10- tot 12.000 jaar, als mensen zich gaan settelen en aan landbouw gaan doen. Maar *homo sapiens* bestaat al veel langer en was het overgrote deel van zijn geschiedenis een nomade, die in groepen rondtrok en door jagen en verzamelen aan de kost kwam. Alles wijst er volgens Van Schaik op dat die rondtrekkende groepen behoorlijk vreedzaam met elkaar omgingen en conflicten oplosten door te onderhandelen of simpelweg verder te trekken. “Dat weten we behoorlijk zeker”, zegt hij met een beroep op archeologisch onderzoek. “Wat we ook vinden uit de tijd van de nomadische jagers en verzamelaars: géén massagraven, géén resten van verdedigingswerken, géén afbeeldingen die naar strijd verwijzen en géén wapens in graven” – de dingen die je verwacht aan te treffen als groepen oorlog met elkaar voeren. “Dat is negatief bewijs”, geeft hij toe, “maar er is ook positief bewijs. Etnografisch onderzoek onder bijvoorbeeld Aboriginals in Australië, dat laat zien dat nomadische jagers-verzamelaars maar zelden oorlog met elkaar voeren.”

Verdedigend instinct

Maar als de gewapende strijd de mens niet aangeboren is, waarom staan de kranten er dan vol mee? Oorlog is, stelt Van Schaik, een cultureel fenomeen dat in bepaalde omstandigheden goed gedijt. En precies die ontstonden toen mensen op vaste plekken gingen wonen en boer werden. “Toen ze rondtrokken, waren ontmoetingen met andere groepen vooral een kans

La Guerre, ‘De Oorlog’, een schilderij uit 1919 van de Franse kunstenaar Henri Rousseau Foto: Wikimedia/Musée d’Orsay

op uitwisseling: van partners, kennis, werktuigen. Men heeft gereedschap van vulkanisch glas teruggevonden op honderden kilometers afstand van de plek waar dat gewonnen werd! En van voedsel: er bestonden afspraken tussen groepen over het delen ervan in tijden van schaarste. Maar dat laatste werkt niet meer als je je vestigt en je eigen voorraden gaat aanleggen. Dan heb je de ander, dat delen, niet meer nodig en ga je je verdedigen als een ander zich wil bedienen. Zo ontstaat er ruimte voor oorlog. Daarom vinden we vanaf die tijd wél massagraven en restanten van verdedigingswerken. Zodra de landbouw productiever wordt en je voedseloverschotten krijgt, kan oorlog helemaal alledaags worden, omdat men nu soldaten kan onderhouden. Dat zien we in de eerste staten, die zo’n 5- tot 6000 jaar geleden opkamen.”

Toch ontstaan die oorlogen niet automatisch, zegt hij: “Mensen willen zich instinctief verdedigen”, maar soortgenoten aanvallen, laat staan doden, “daar zijn we heel terughoudend in. Er bestaat zoiets als *Tötungshemmung*, de aarzeling om een ander te doden. Niet voor niets zeggen we dat een oorlog *ontketend* moet worden: daarvoor moet dat verdedigende instinct van de mens gemanipuleerd worden. Een aanvalsoorlog moet gerechtvaardigd worden, het gewone volk moet het gevoel krijgen dat er iets te winnen valt dat groter is dan het risico om te sneuvelen.” Een berucht voorbeeld van die manipulatie is de toespraak die Adolf Hitler hield nadat hij buurland Polen was binnengevallen. De Polen, claimde de dictator, hadden Duitsers aangevallen. “Er werd volgens hem slechts ‘teruggeschoten’. In werkelijkheid hadden de Duitsers de grensincidenten waar Hitler naar verwees

zelf in scène gezet.” Met een zucht: “Helaas is dit soort manipulatie niet zeldzaam.”

Pacifisme

Die verzuchting ten spijt is *Waarom we vrede willen, maar oorlog voeren* geen somber boek. Integendeel, klinkt het opgewekt: “We kunnen de democratische instituties versterken die de vrede bewaren, ook als belangen van mensen botsen. Een functionerende democratie voert niet zo snel oorlog

tegen een buurland. En we kunnen manipulatie van mensen voorkomen door de vrijheid van meningsuiting en de vrije pers te bevorderen, die leugens en nepnieuws ontmaskeren.” Gevraagd naar hoe hij in dit licht naar de politiek in zijn vaderland kijkt (het gesprek vindt kort voor de verkiezingen plaats), grinnikt Van Schaik: “We houden in het boek bewust afstand van de actualiteit, om te voorkomen dat het binnenkort al niet meer klopt. Laat ik

zeggen dat elk populisme in principe het risico van oorlogszucht in zich draagt. Maar ik zie het in Nederland niet zo snel die kant op gaan – we zijn ook maar een klein landje en militair niet zo sterk.”

Tot slot – krijgen hij en zijn medeauteurs met hun betoog dat oorlog niet onvermijdelijk bij de mens hoort, wel eens het verwijf naief te zijn? Opnieuw lacht hij. “Dat proberen we juist te voorkomen door te schrijven dat je je bij een aanval wel degelijk mag verdedigen. Pacifisme, een wereld waarin conflicten vreedzaam opgelost worden, is het doel, niet de weg.”

“Afscheid nemen van onze meest geavanceerde scanner was een heel groot offer”

Voorjaar 2013. Met hijskranen wordt een gigantische ‘buis’ het nieuwe gebouw van de neurowetenschappers aan de Oxfordlaan 55 binnen gehesen. Het is de 9.4T, de laatste en meest geavanceerde van een drietal fMRI-scanners, waarmee het menselijk lichaam gedetailleerd in kaart kan worden gebracht. Op dat moment pas de vierde in z’n soort ter wereld. Hoe kwam dit superieure apparaat naar Maastricht? En waarom werd het gebruik ervan dit jaar stopgezet?

Tekst: Cleo Freriks
Illustraties: Shutterstock

Het begint allemaal in 1998 wanneer de onderzoekslijn (latere vakgroep) cognitieve neurowetenschap wordt opgericht. De wetenschappers van het eerste uur – Bernadette Jansma, Lisa Jonkman, Leo Blomert – richten zich vooral op EEG-onderzoek (het meten van hersenactiviteit via elektrodes die op het hoofd van de proefpersoon worden geplaatst). Ze willen de expertise uitbreiden naar MRI en overtuigen in 2005 de Duitse prof. Rainer Goebel, hoogleraar cognitieve neurowetenschap, om naar de Universiteit Maastricht te komen. Hij gaat hier aan de slag met een 3T. De ‘T’ staat voor Tesla, waarmee de kracht van de magnetische velden die een scanner kan opwekken wordt uitgedrukt. Hoe sterker, hoe gedetailleerder de beelden die eruit komen.

Directeur

“Ik was heel blij met die scanner, maar mijn interesse verschoof naar delen van de hersenschors en lagen van de hersenen die je niet op een 3T kunt zien”, vertelt Goebel in zijn kantoor. Ter illustratie: de hersenschors is gemiddeld 2,5-3 mm dik. Met een 3T-scanner worden doorgaans stukjes van 2 mm in beeld gebracht, met een 9.4T is dat 0,5 mm. “Wil je bijvoorbeeld niet alleen zien dat er iets gebeurt in de hersengebieden die met taal te maken hebben als iemand spreekt, maar ook welke woorden er worden gezegd, dan heb je een geavanceerdere scanner nodig.” Dus als hij het aanbod krijgt om directeur te worden van het nieuw te bouwen Spinoza-centrum in Amsterdam, inclusief 7T-scanner, zegt hij ‘ja’. “Het kwam niet in me op om te vragen of zoiets in Maastricht ook mogelijk was, het is zo’n enorme investering.” Maar toenmalig collegevoorzitter Jo Ritzen verrast hem. “Toen hij hoorde dat ik weg zou gaan, zei hij: ‘Als je blijft, gaan we niet alleen een 7T, maar ook nog iets beters naar de UM halen’. Het was

een risico, het was nog helemaal niet zeker dat die scanners er daadwerkelijk zouden komen, maar ik besloot te blijven.”

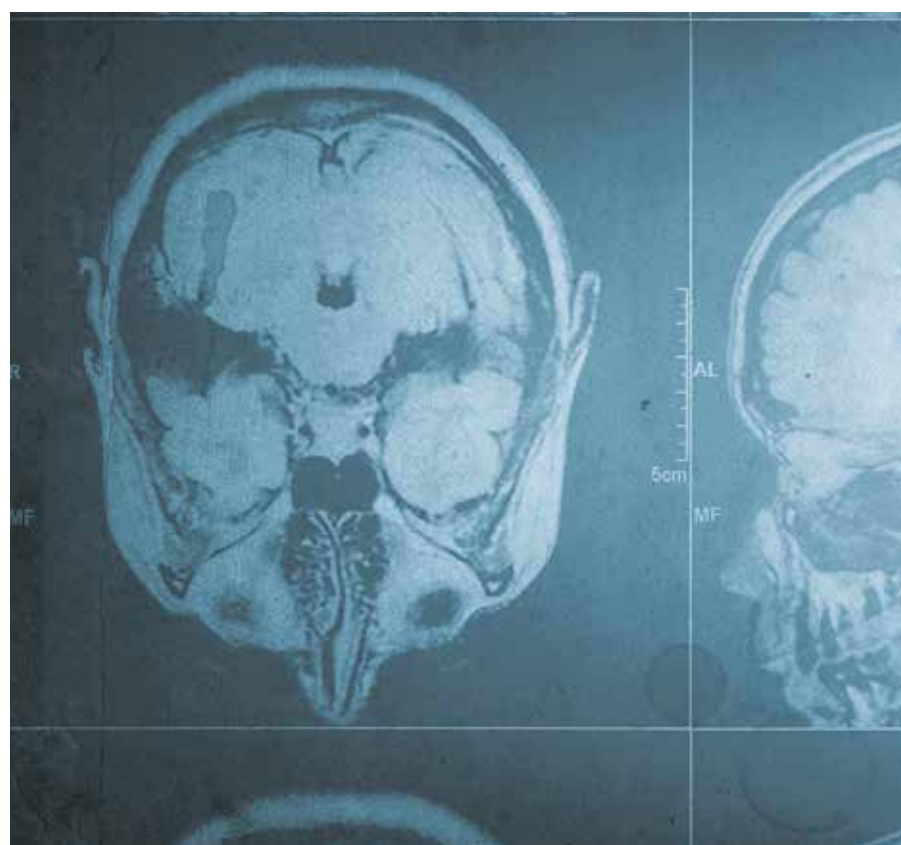
45 miljoen euro

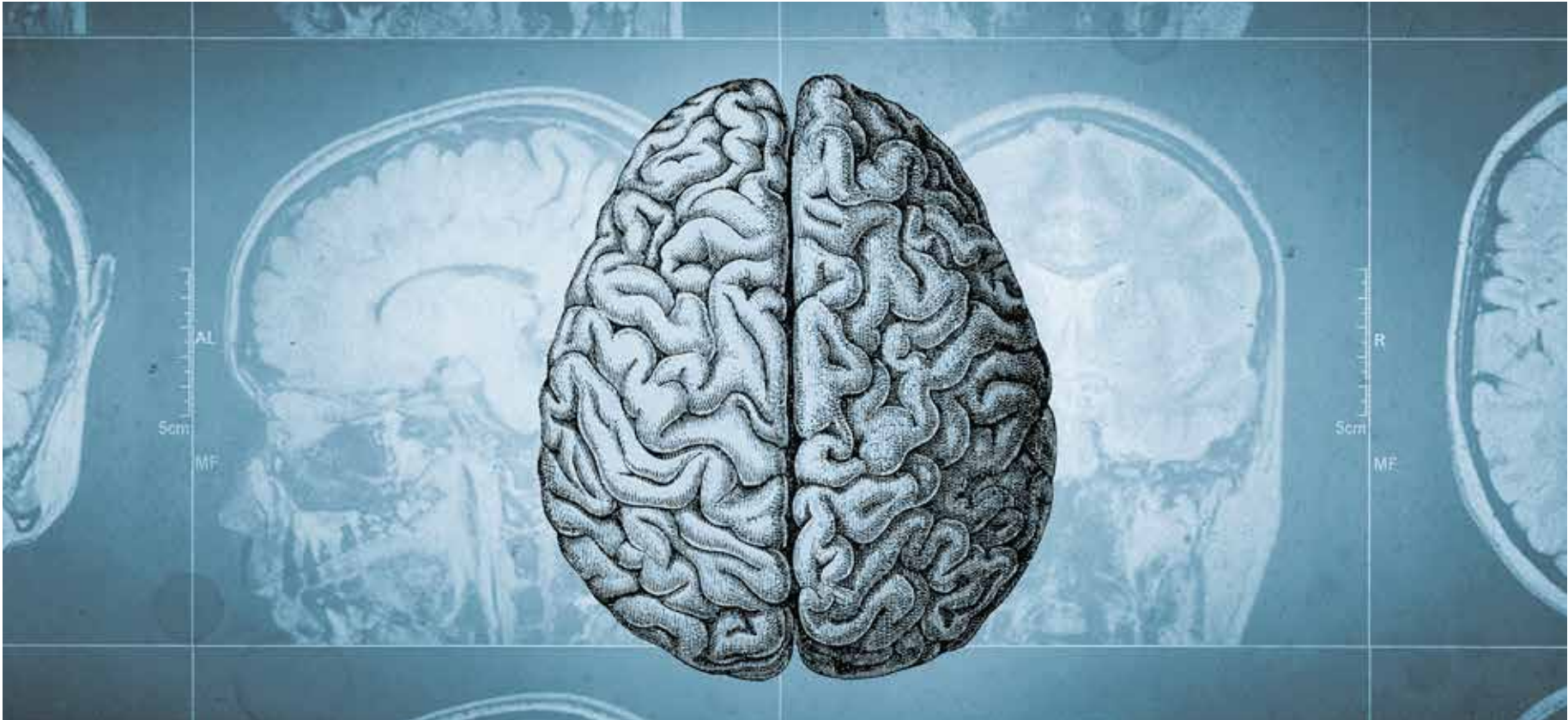
Het kost Ritzen behoorlijk wat moeite om de rest van het college van bestuur en de raad van toezicht te overtuigen. De drie nieuwe scanners – 3T, 7T en 9.4T, de oude 3T is aan vervanging toe – en hun nieuwe huisvesting, met de kantoren van de wetenschappers die in hetzelfde gebouw zitten, zullen uiteindelijk 45 miljoen euro kosten, waarbij de UM 26 miljoen investeert. Maar hij krijgt hen, en later ook de gemeente, provincie en het ziekenhuis aan boord. “Het hielp dat ik al een Europese ERC Advanced Grant had gekregen om onderzoek te doen met een geavanceerde scanner”, zegt Goebel. “Daardoor konden we laten zien dat de wetenschappers ook financieel zouden bijdragen.”

Met toenmalig decaan van de faculteit psychologie en neurowetenschap (FPN) Bernadette Jansma “fiets” Ritzen door heel Europa “om te kijken hoe ze zo’n scannerpark daar aanpakten”, blikt Jansma aan de telefoon terug. Uiteindelijk wordt besloten een bv op te richten, het huidige Scannexus. De FPN, de faculteit Health, Medicine and Life sciences en het academisch ziekenhuis MUMC+ kopen ieder jaar een vast aantal scanuren in. De faculteiten ‘verdienen’ dat geld deels terug. Een wetenschapper die gebruik maakt van een scanner betaalt daarvoor uit het eigen onderzoeksbudget. Jansma is niet heel enthousiast over deze constructie. “Hierdoor moesten we als onderzoekers btw betalen over onze scanuren, dan komt er nog eens 21 procent bovenop. Maar blijkbaar was het noodzakelijk voor de samenwerking met Siemens [dat de scanners heeft gebouwd] en het krijgen van bepaalde subsidies. Ik heb me erbij neergelegd, anders kwamen de scanners er niet.”

Uniek onderzoek

In oktober 2013 opent koning Willem-Alexander het complex, dat dan de naam Brains Unlimited draagt. De verwachtingen

zijn hooggespannen. “Dit kan tot een Nobel-prijs leiden”, roept de toenmalig directeur van Siemens Healthcare zelfs.

Al snel regent het subsidies voor de vakgroep cognitieve neurowetenschap. “Omdat we in onze aanvragen konden zeggen: we gaan dit onderzoek met een 9.4T of 7T doen. Daarmee hadden we een streepje voor op andere universiteiten”, vertelt Goebel. Het trekt talentvolle wetenschappers aan, de groep groeit in hoog tempo van zo’n tien à twintig mensen naar de honderd die er nu zitten. “Mensen als Elia Formisano, Bea de Gelder, Alard Roebroek, Teresa Schuhmann en vele anderen zouden hier waarschijnlijk niet werken zonder de scanners.”

Er komt uniek onderzoek tot stand. “Wij waren bijvoorbeeld de eerste ter wereld die de letters die iemand zich voorstelde konden visualiseren. Deelnemers stellen zich een letter uit het alfabet voor, terwijl ze in de 7T liggen. Via hun hersenactiviteit kunnen we laten zien welke letter het is. We zijn dit nu aan het vertellen naar een mobiel niet-invasief apparaat, zodat communicatie met *locked-in* patiënten – mensen die niet of nauwelijks kunnen praten of bewegen – mogelijk wordt. Die vertaalslag naar een eenvoudiger apparaat kun je alleen maken als je eerst op een ‘hoge’ scanner hebt gezien hoe het in de hersenen werkt.”

Ook komen er nieuwe opleidingen: een research master cognitieve neurowetenschap en sinds vorig jaar de bachelor Brain Science. “Daar zijn we heel trots op”, zegt Goebel. “Het geeft studenten de kans om al vroeg in hun opleiding bij onze scans aanwezig te zijn en conclusies uit de data te trekken door te leren met data modellen en analyses te werken.”

Tegenslag

Geld blijft echter een probleem. Jansma lobbyt als decaan in Den Haag om de FPN als bètafaculteit erkend te krijgen. Die ontvangen een hogere bijdrage van het Rijk dan sociale en humane wetenschappen, vanwege de dure ‘infrastructuur’: laboratoria en apparatuur. Dat plan mislukt. Jansma’s opvolgers gaan bezuinigen: de jaarlijkse bijdrage aan Scannexus gaat omlaag, de master Neuroeconomics (samen met de School of Business and Economics)

wordt stopgezet.

Ook komt een master voor professionals, die deels voor de financiering moet zorgen, nooit echt van de grond. Goebel: “Mensen die ook met scanners werken aan bijvoorbeeld universiteiten of bij grote bedrijven. We wilden hen leren hoe ze met de apparatuur moesten omgaan, maar werkgevers gaven hun mensen toch liever een interne opleiding.”

Wanneer rond 2017/18 een aantal natuurkundigen en computerwetenschappers de UM verlaat, verdwijnt daarmee een hoop kennis over de werking van de machines. “We konden hen geen leerstoel aanbieden”, zegt Jansma. “Ze zijn nog best lang gebleven, maar uiteindelijk kiest iemand voor z’n eigen carrière. Daarna kost het tijd om die expertise opnieuw op te bouwen.”

Gebruik

Daarnaast blijkt het lastig voor promovendi om met de 9.4T te werken. “Je moet het zien als een Formule 1-auto”, zegt Goebel. “Heel *high end*, maar daardoor ook erg gevoelig voor mankementen. Als er iets stuk gaat, wat regelmatig gebeurt, gaan er vaak weken of zelf maanden overheen, bijvoorbeeld als een onderdeel naar de VS moet worden opgestuurd. Een promovendus moet binnen een bepaalde tijd klaar zijn. Ik snap dat ze voor de 7T kiezen, waar veel minder problemen mee zijn.”

In 2023 richt de FPN een fonds op om wetenschappers te stimuleren om meer gebruik te maken van de 7T en 9.4T, omdat het aantal ingekochte uren niet wordt opgemaakt. Het helpt: volgens Goebel werd de laatste jaren 70 procent van de beschikbare uren gebruikt. Ook anderen weten de weg naar de scanners steeds vaker te vinden. “Het ziekenhuis gebruikt de 7T bijvoorbeeld om een *deep brain* stimulatie-operatie bij mensen met Parkinson voor te bereiden. Daarbij wordt een elektrode in de hersenen geplaatst om hersenactiviteit te beïnvloeden. En bij de FHML werd de 9.4T voor onderzoek naar verschillende soorten kanker gebruikt.”

Offer

Desondanks stelt de vakgroep cognitieve

neurowetenschap begin dit jaar zelf voor om met het gebruik van de 9.4T te stoppen. Een heel groot offer, zegt Goebel. “Deze scanner heeft de neurowetenschap in Maastricht wereldwijd op de kaart heeft gezet. Als studenten van onze research master een stageplek willen aan de universiteit van Oxford of Stanford, dan hoeft ik maar te bellen. Of als ik bijvoorbeeld zelf voor werk in de Verenigde Staten ben, dan kan ik vaak gratis gebruik maken van de scanner van een andere universiteit. Ze kennen ons en de reputatie die we dankzij dit apparaat hebben opgebouwd.” Maar men moest rationeel zijn, zegt hij. In 2027 en 2028 zijn de huidige scanners afgeschreven en moeten dus vervangen worden. “Opnieuw een grote investering. De 9.4T gebruikt veel helium, veel meer dan nieuwere scanners, zelfs als ‘ie niet wordt gebruikt. De prijs van helium is de afgelopen jaren enorm gestegen. Daar komt bij dat het de duurste machine is om te onderhouden. Door de 9.4T drie jaar eerder dan gepland af te sluiten, besparen we honderdduizenden euro’s, daar kun je al bijna een nieuwe 3T van kopen. Dus hebben we dat voorgesteld aan het bestuur. Het is slikken, maar het had het gewenste resultaat: de universiteit is nu een plan aan het ontwikkelen om de 3T en de 7T te vervangen.”

De 14T

Ondertussen zitten Goebel en co niet stil. In Nijmegen wordt op dit moment een 14T-scanner gebouwd. “Die is bedoeld voor landelijk gebruik. Elia Formisano en ik horen bij de mensen die de subsidie ervoor hebben aangevraagd, zo’n 20 procent van de scantijd is straks voor Maastricht. Straks kan ik de hersenactiviteit in lagen en delen van de cortex bestuderen in een fijne resolutie van slechts enkele honderden micromillimeters om zo de code van het brein te kraken. De kennis over hoe ons brein gedachten, mentale beelden en gevoelens ‘codeert’ kan helpen bij de behandeling van bijvoorbeeld depressies. Zo kunnen we ons werk voortzetten, maar het blijft natuurlijk een compromis. Je moet bijvoorbeeld aan de wetenschappers vragen om naar Nijmegen te reizen.”

nieuws

Meldpunt ontvangt minder klachten dan verwacht

Studenten melden vooral intimidatie door huurbaas bij gemeente

Het loopt nog geen storm bij het meldpunt van de gemeente waar huurders sinds een kleine twee jaar terecht kunnen met klachten over hun huurbaas. Vooral studenten kloppen aan. Het leidde dusver tot één boete.

Sinds 1 januari 2024 is iedere Nederlandse gemeente verplicht om een meldpunt 'goed verhuurderschap' te hebben. Hier kunnen huurders en woningzoekenden terecht die menen dat hun huurbaas of een verhuurbemiddelaar zich niet houdt aan de gelijknamige wet, die zich onder meer richt op intimidatie, discriminatie en (te hoge) kosten. De gemeente kan hier vervolgens op handhaven met waarschuwingen en boetes oplopend tot tienduizenden euro's.

Tot nog toe klopten er minder mensen aan dan verwacht, zegt Timo Schouten, projectleider bij het Huurteam Zuid-Limburg, dat het meldpunt voor Maastricht en dertien andere Limburgse gemeentes beheert. "We gingen uit van een toename door nog een nieuwe wet (betaalbare huur), waardoor huurders met ingang van dit kalenderjaar ook te hoge huurprijzen kunnen melden, maar dat effect is minimaal gebleken. Bovendien gaat het vaak over zaken waarvoor het meldpunt niet bedoeld is, denk aan overlast van burens, ongedierte of gebreken zoals lekkages." Een woordvoerder van de gemeente Maastricht laat weten dat het dit kalenderjaar vooralsnog om 155 meldingen gaat, waarbij in 28 gevallen mogelijk sprake is van een overtre-

ding van de Wet goed verhuurderschap.

Dreigen

Volgens Schouten zijn het vooral studenten die zich melden. "Meestal met klachten over intimidatie. Bijvoorbeeld een huurbaas die dreigt met het opzeggen van het contract omdat de huurder naar officiële instanties wil stappen met een klacht over gebrekkig onderhoud, of die elektriciteit of water afsluit om de bewoner weg te pesten. Wat ook vaak voorkomt: een verhuurder die zonder toestemming iemands kamer betreedt. Dat mag niet en kan intimiderend voelen. Alleen is dat vaak lastig te bewijzen, dan moet je al een camera hebben hangen. Overigens zijn er studenten die dat daadwerkelijk doen."

Over discriminatie komen er "slechts sporadisch" meldingen binnen. Opvallend, want een veelgehoorde klacht onder studenten is dat sommige verhuurders alleen een man of juist

Illustratie: Simone Golob

een vrouw, of bijvoorbeeld alleen een Nederlander of Duitser, in hun kamers willen. "Als dat zwart-op-wit in een advertentie staat, is dat in principe voldoende bewijs van discriminatie. Maar wij kunnen als meldpunt alleen iets ermee als iemand zich bij ons meldt."

Terugbetalen

Het is aan de gemeente om te beslissen wat ze met de meldingen doet. "Als het tot een boete

leidt, vermeldt men de overtreding en de naam van de overtreder ook op de gemeentewebsite", zegt Schouten. Daarop is tot nu toe slechts één geval te vinden (de hoogte van de boete wordt niet vermeld, wel dat het om een geval van intimidatie gaat). Een gemeentewoordvoerder laat weten dat er eerst naar een oplossing wordt gezocht. In het geval van te hoge of niet toegestane kosten wordt de verhuurder of bemiddelaar bijvoorbeeld telefonisch verzocht om dit bedrag terug te betalen. Pas als dat niet lukt, gaat men mogelijk over tot een boete.

Schouten ziet de effecten daarvan. "Denk aan bemiddelingskosten, soms wel 300 euro, die sommige bureaus in Maastricht rekenen voor zoiets als het opstellen van een contract. Dat mag niet. We zien het nu steeds minder vaak, sinds dat enkele keren gemeld is. Hetzelfde geldt voor de waarborgsom: die mag maximaal twee keer de kale huur bedragen, maar in het verleden vroegen verhuurders vaak fors meer. Dat zie je eigenlijk niet meer gebeuren."

Daarnaast is de gemeente deze zomer begonnen met 'proactief' onderzoek – dus zonder meldingen – naar te hoge huurprijzen, aldus de woordvoerder. Op vier van de 24 gecontroleerde adressen bleken de huurders te veel te betalen. In alle gevallen heeft de verhuurder aanpassingen gedaan om een boete te voorkomen.

Dennis Vaendel

PODCAST

OBSERVANT

HET AUDIOZUSJE VAN HET WEEKBLAD VAN DE UNIVERSITEIT MAASTRICHT, waarin we je bijpraten over wetenswaardigheden, bijzonderheden en nieuws over de universiteit en het studentenleven.

colofon

Redactie Wendy Degens (hoofdredacteur), Deborah Blekkenhorst, Peter Doorackers, Cleo Freriks, Riki Janssen, Stefan Moens (financieel medewerker), Dennis Vaendel
Telefoon 043 3885390

E-mail observant@maastrichtuniversity.nl

Website www.observantonline.nl

Aan dit nummer werkten mee Wammes Bos, Wim Groot, Rita Wiśniewska
Ontwerp en illustraties Simone Golob

Vertalingen Maud Boveland, Susanna MacDaniel

Druk Janssen/Pers Gennep

Advertenties Zie alle info onder het kopje 'service' op onze site.

DE MEDEDELINGEN VAN DE UNIVERSITEIT, FACULTEITEN, SERVICECENTRA EN STUDENTEN- ORGANISATIES ZIJN TE VINDEN OP WWW.OBSERVANTONLINE.NL